

Néhány adat és egy rövid szöveg két változata a haláleset után a hozzátartozók védelmét szolgáló mongol buddhista szertartásokhoz

Jelen cikkben Sárközi Alice munkásságához, az általa írt, az MTA Könyvtárának Keleti Gyűjteményében megtalálható egyes szövegek leírását adó cikkeihez kapcsolódóan foglalom össze, hogy saját terepmunkám során mely, a haláleset után a hozzátartozók védelmét szolgáló szövegekkel találkoztam a mai élő vallásgyakorlatban, és ebből egy rövid szöveg két változatát mutatom be, fordítom le.¹ Kutatásaim talán jól kiegészítik e téren az ő munkásságát, a könyvtárban őrzött, a régebbi vallásgyakorlatot tükröző értékes anyagot még érdekesebbé tehetik a kifejezetten a mai gyakorlatból származó információk.

Halál után a buddhista temetésekhez hívott lámák kétféle feladatot látnak el. A temetkezéssel, haláleset utáni teendőkkal kapcsolatos szertartásokat alapvetően kétféle céllal végzik, így ezek szövegeit is kétféle alapvető csoportba rendezhetjük. Ezek egy része az elhunytért szól, más része a hátrahagyott hozzátartozók védelmét szolgálja. A halottért végzett szertartások (*üxsen xünī / öngörsön xünī / yawj baigā xünī xoidoxod / xoinōs unšdag nomūd*) alapvetően azt szolgálják, hogy gyorsan, jól, azaz jó helyre szülessen újjá (*töröl dēslūlex*, „az (újjá)születés emelése/javítása”). Ennek érdekében nevében, illetve részére szent szövegeket olvastatnak fel (ezek egy része *yeröl*, kívánságima), különböző szertartásokat végeznek, valamint sok másféle módon erényt gyűjtenek. Mindezek által az elhunyt karmáját tisztítják meg, hogy kevesebb akadálya legyen jó születésének. E szövegek összefoglaló neve *buyanī nom* („szövegek az erénygyűjtésre”), vagy *xoidoxin nom* („szövegek a jövőért”). Az elhunytakért olvasott szövegek, szertartások más része konkrétan az ő tudatosságának továbbjutását hivatott elősegíteni (*süins xötlöx*, „a lélek / tudatosság továbbvezetése”). Ilyenek például a *powā* (tib. *’pho ba*, a „tudatáthelyezés gyakorlata”), *potid* (tib. *’pho khrid*, „útmutatás a tudatáthelyezés gyakorlatához”), Mongóliában a tudatáthelyezés névvariációja), *xoidoxig dātqax / xünī xoit mör’ ailtqax* (a „jövő biztosítása”, „az ember

¹ Jelen cikk a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal – NKFIH – által támogatott projekt keretében jött létre (a támogató szerződés nyilvántartási száma PD 116108).

(elhunyt) jövőbeli útjáért való folyamodás”), *lxog* (tib. *lho sgo*, „déli kapu”) és *Lüjün* tib. *lus sbyin*, a tib. *gcod*, „vágás” szertartása) szövegek és szertartások, illetve a különböző temetési módok szövegei. A hozzátartozók védelmét szolgáló szertartásokról, szövegtípusokról (*üldej baigā xünig xamgālx nom*, „a hátramaradtak védelmét szolgáló szövegek”, *ar gerin jasal*, „a hátramaradt családtagoknak szóló bajelhárító szertartások”, *üldegseded xeregtei jasalūd*, „a hátramaradtaknak szükséges bajelhárító szertartások”) pedig jelen cikkben, lentebb adok egy összefoglalót.

Sárközi Alice eddigi munkásságában fontos helyet foglalnak el mongol temetkezési szokásokról szóló, a haláleset utáni teendőket leíró,² és az ezzel kapcsolatos, főként a népi vallásosság körébe sorolható szertartási szövegekkel foglalkozó, ezek fordítását és elemzését közreadó cikkei. A jelen cikkben e szövegek közül bővebben érintett, a „Kezek elválasztása” (*amidu ükügsen-ü yar barilčaysan-i qayačayulqu-yin arγ-a*, „az élő és a holt összekulcsolt keze szétszakításának módszere”, halhául röviden *gar salgax*, „a kezek szétválasztása”, rövid tibeti címén *lag brel*, „összekulcsolt kezek”, hosszabb tibeti címén tib. *gson gshin lag brel bral pa'i bcos thabs*, „az élő és a holt összekulcsolt keze szétszakításának módszere”) című rituáléről két cikke is megjelent. (Magyarul *Egy mongol halotti szertartás kézikönyve* címmel, angolul *A Bon Funeral Rite in Lamaist Mongolia* címmel).³ Egyéb, a haláleset után a hozzátartozók védelmét szolgáló szertartásokkal Sárközi több cikke is foglalkozott: a „Lyuk betoldása” (mong. *Nüke bögelekü*, halha *nüx böglöx*) című, a további halálesetek elkerülését célzó szöveg elemzését adta közre (ahol a lyuk szimbolikusan a halál szája) *A Mongolian Text of Exorcism* címmel.⁴ Két további angol nyelvű cikke pedig a halál lassójának elvágásával (tib. *zhags pa gcod pa*) a további halálesetek megakadályozását célzó szertartási szövegekről szól.⁵ Ezen szövegekhez a mai vallásgyakorlatban is találunk párhuzamot, terepmunkáim eredményeképpen rendelkezésre áll egy-egy, a mai használatban még kézenforgó szövegváltozat, melyek feldolgozását jelenleg végzem: nagyon érdekesnek ígérkezik összehasonlításuk a Sárközi Alice cikkeiben ismertetett változatokkal.

A témához távolabbról kapcsolódó néhány cikkét is megemlíteném még. Művei egy része főleg mongol nyelvű (esetlegesen haláleset után is használt) bajelhárító és gyógyító szertartások népi vallásos szövegeinek fordításait és elemzéseit adja, mint a lélekviSSHívással (*Sünesün dalalyaqui / Sünesün*

² Sárközi 1996.

³ Sárközi 1993.

⁴ Sárközi 1984.

⁵ Sárközi 1985; Sárközi 1994.

dayudaqu, halha *siüns dūdax*, tib. *'chi bslu*) kapcsolatos művek,⁶ melyek sokszor a váltságbábú, helyettesítő bábú (*joliy*, halha *jolig* vagy *lüd*, tib. *glud*) elpusztítását magukba foglaló szertartások, illetve azon szertartások leírásait adják, ahol a kapcsolat, azaz szimbolikusan a beteg és a betegséget okozó rosszindulatú szellem vagy démon (*bug*, *čötgör*). Más esetekben a halott és az élő hozzátartozó közti kapcsolatot vagy ragaszkodást jelképező kötél elvágásával történik a gyógyítás (sokszor szintén helyettesítő bábú használatával).⁷

E kötetben Sárközi Alice fent említett cikkeihez, munkásságához szeretnék hozzászólni jelenlegi kutatási témámhoz kötődően, terepmunkám eredményeire alapozva. Egy általa az MTA Keleti Gyűjteményében található, mongóliai kétnyelvű szöveg (tibeti, mongol) közreadásával ismertetett szertartás, a „Kezek elválasztása” rituáléjának a mai vallásgyakorlatban szereplő két szövegét, valamint ennek a terepmunkám során megismert, a mai vallásgyakorlatban szereplő bemutatási módjait ismertetném a hozzátartozók védelmét szolgáló szertartások sokféle típusának összefoglalása után.

2016 illetve 2017 nyarán 2-2 hónapot tölthettem Mongóliában, ahol kifejezetten a haláleseteket követő időszak szertartásainak vizsgálatára koncentrálni kezdtem kutatást. Az első évi terepmunka során e témán belül főleg a halottnak szóló, az ő minél sikeresebb és gyorsabb újjászületését segítő szövegekre koncentráltam, mivel az interjúk és a terepmunka során főleg ezekre vonatkozó adatokat találtam. Ekkor még úgy gondoltam, lehetséges, hogy ennek tükrében a teljes kutatás keretében is a hozzátartozók számára a haláleset bekövetkezése után bemutatott bajelhárító szertartásokkal a tervezettnél kevesebbet fogok foglalkozni. Ennek másik oka az volt, hogy ez a terület jóval szorosabban összefügg az *Altan saw*-ként (tib. *gser gyi sgrom bu*) vagy *Šinjē*-ként ismert asztrológiai művön alapuló „halotti asztrológiai” számításokkal (*Altan saw nēx*, tib. *gser gyi sgrom bu 'bye*, „Az Arany edény felnyitása”, vagy *Šinjē nēx*, „A jelek felnyitása (elemzése)”), mely területtel nem terveztem részletesebben foglalkozni, inkább a különböző ma használatban levő halotti szövegekre koncentráltam.

Az első évi terepmunka Ulánbátorban főleg a Daščoilin (tib. *bkra shis chos gling*) és a Gandan kolostorokban, a Nyingmapa kolostorok közül kiemelten a Bayanxošū-beli Namdoldečenlin (tib. *rnam grol bde chen gling*) kolostorban, valamint egy független láma A. Erdenebat segítségével folyt. Mindemellett az Ulánbátorban működő kb. 50 kolostor (köztük mintegy 10, a 2009-es utolsó terepmunkám óta alapított új kolostor) jó részét is végigjártam, és a témáról is kérdeztem szerzeteseiket – ennek kapcsán „véletlenszerűen” is sikerült értékes adatokat beszerezniem, egy-két jelentős interjút készítenem.

⁶ Sárközi – Sazykin 2004.

⁷ Sárközi 1989; Sárközi 1996.

Az Ulánbátori kutatás mellett vidéken 2 megyében 2 kolostorban rögzítettem interjúkat, kerestem fel temetőket (ahogy Ulánbátor környékén is több temetőhelyet). A terepmunka során összesen 22 mongol lámával készült interjú (néhányukkal többször is) a temetkezési szokásokról, szövegekről, mind a Gelukpa, mind a Nyingmapa kolostorokban, és egyéb irányzatokat képviselőktől is (Kagyüpa, Dzsonangpa), többen pedig az *Altan saw* használatáról beszéltek kiemelten. Mindemellett 3 Mongóliában élő tibeti lámával is készült interjú. Ezenkívül a legnagyobb mongol temetkezési vállalat (Ulānbātar Buyan XXX) vezetőjével, és az általa üzemeltetett két krematóriummal és kolostorral rendelkező temetőhely menedzsereivel is készült interjú. Temetésekben is sikerült részt vennem, az Ulánbátor környéki két krematóriummal egyben működő kolostorban (Mongóliában csak ezekben végeznek hamvasztást), az ezek szertartásrendjét bevezető láma, illetve a temetkezési vállalat segítésével. Az e két kolostor halotti szertartásai során követett szertartási rendszert is tanulmányoztam. Ekkor kezdtem néhány, a Gandan Egyetemén oktató B. Soronjonbold láma segítségével megismerni, a hozzátartozóknak szóló szöveg tanulmányozását. Az adott lehetőségeket követve a lámák közül a temetésekben rendszeresen résztvevő, illetve a tudatáthelyezést (*powa*, tib. *'pho ba* vagy *potid*, tib. *'pho khrid*) rendszeresen végző vagy az *Altan saw* asztrológiai számításokkal foglalkozó lámákkal végzett többszöri interjúkra, az általuk olvasott szövegek tőlük történő begyűjtésére koncentráltam. A kapcsolódó szertartások közül a kolostorokban végzettek, illetve a gyakorlatban kivitelezhetőnek bizonyuló, temetkezési vállalkozón keresztüli buddhista temetési szertartások megfigyelése került előtérbe.

A 2017 nyarán lezajlott, a tárgyban végzett második terepmunkám során azonban, az elhunytat segítő szertartások egyéb formáinak megismerése, 10 újabb interjú elkészítése, az elhunyt otthonában végzett szertartás megfigyelése, valamint több ízben a hozzátartozóknak a szerettük halálát követően a lámával történő első találkozásának, azaz a szükséges teendők meghallgatásának a megfigyelése mellett mégis foglalkoztam mélyebben a hozzátartozók védelmét szolgáló szertartásokkal, ezek szövegeivel. Pont ekkorra került egyrészt publikálásra modern formában néhány, a hozzátartozók védelmét szolgáló *jasal* vagy *gürem* szöveg (*jasal*, tib. *bcos thabs*, „gyógymód”, gyógyító-, bajelhárító szertartás, *gürem*, tib. *sku rim*, szertartás, gyógyító-, bajelhárító szertartás), melyekhez más lámáktól (főleg a Mā lam néven ismert A. Erdenebat láma) párhuzamos szövegváltozatokat is sikerült szerezni, valamint kutatásomba újabb adatközlő lámákat vontam be, és közülük ebben az évben többen beszéltek e szertartásokról. Ezen felül főleg két, *xatū jasalokra*, azaz „különösen erős bajelhárító szertartásokra” specia-

lizálódott ulánbátori kolostorban, a Samiya xīd (tib. bsam yas, 'Samye')⁸ és az Ürjinxajidlin xīd (tib. u rgyan mkha' spyod gling, „Uddiyana, az égen járók / ḍākinik kolostora”)⁹ kolostorokban végzett munkám is pont e területen juttatott több információhoz.

⁸ A Gandan kolostor mögött, észak-keleten a jurtanegyedben egy dombtetőn elhelyezkedő, a Nyingmapa rendhez tartozó Samiya xīdben jelenleg 21 láma van, a kolostort 4 éve alapította a mostani apát, Odonbātar, négy másik lámával, név szerint Dorjürew, Boldbātar, Naranbadrax, és Jančiw lámákkal. Mindannyian jelenleg is a kolostorban vannak. A kolostor a kevés kolostorban végzett *xatu güremek*, „különösen erős bajelhárító szertartások” elvégzésére szakosodott. Az apát maga a Dambadarjā kolostorban lett láma 1991-ben, majd 1993-97 között a Gandan főkolostor Janabazarról elnevezett Buddhista Egyetemén tanult. A kolostorban délelőtt 10-től 11-ig zajlik a mindennapi szertartás *Šarjin* (tib. *zhar byung*, általában ez a kolostoriskolákban a mindennapi szertartás neve) néven, majd délután 15 óráig a hívők kérései szerint végzik számukra egyedileg a különféle bajelhárító szertartásokat (*jasal*, tib. *bcos thabs*, „gyógymód”, gyógyító-, bajelhárító szertartás, *gürem*, tib. *sku rim*, szertartás, gyógyító-, bajelhárító szertartás), áldozati tézstafelajánlással járó szertartásokat (*dorom*, tib. *gtor ma*). Minden szombaton este 19 órakor kerül sor a *Lüjjin* (tib. *lus sbyin*, vagy *jod*, tib. *gcod*, a vágás gyakorlata) szertartásra. Mivel a kolostorban ennél kétféle átadási vonalat (*jüd*, tib. *rgyud*) is követnek, a *Noyon xutagt* általi (az 5. Noyon xutagt Danjanrawjā, 1803-1856, általi vonal), valamint a *ĵagarmolom* általi vonalat (az 1800-as években élt, a Tüšēt xan aimag Daičin bēsīn xošū területéről származó, később az IX xürē-ben élő mongol láma a vonalat a Labrang kolostorból (Lawran, tib. bla-brang) hozta be Mongóliába, *ĵagarmolomīn jüd* és *Lawran jüd* néven is ismerik), így egyik héten egyik, másik héten a másik vonal hagyományai szerint tartják a szertartást. Ilyenkor *jinsreg* (tib. *sbyin sgreg*) tűzáldozatra is sor kerül. Havonta a holdhónap 8. napján *Manal* szertartást (tib. *smān bla*, orvosbuddha szertartás), 15. napján *Sanduin jüd* (tib. *gsang 'dus rgyud*, szkr. Guhyasamāja tantra), 10. napján *Lowon čogo* (tib. *slob dpon cho ga*, szertartás Padmaszambhavához), 29. napján *Arwan xangal* („tíz haragvó”) szertartást tartanak a haragvó istenségeknek. Ősszel kerül sor a *Bumbanī taxil* nevű vázaszentelő szertartásra, mely során egy nap alatt Namsrai (tib. rnam sras, szkr. Kuvera / Vaiśravaṇa), Gongor (tib. mgon dkar, szkr. Sitamahākāla), Jambagaraw (tib. tshangs pa dkar po), Dar' ex (tib. sgröl ma, szkr. Tārā) kincses- vagy szertartásivázák (*bumb*, tib. *bum pa*) felszentelése zajlik. A kolostor 2017 nyarán még két kisebb épületben, a főszentélyben és egy külön felolvasásokra szolgáló szentélyben működött, a főszentély mögött ekkor épült új főszentélynek szánva egy hatalmas jurta alakú faszentély, mely 2017 őszén már meg is nyílt. A kolostor facebook oldaláról is lehet tájékozódni működésükről: <https://www.facebook.com/Samyakhiid?fref=ts>

⁹ Az Ürjinxajidlin kolostor, mely a Nyingmapa rendet követi, a Gandan kolostortól északra, a TV torony közelében van, a Bayanxošū-ba vezető út közelében, annak bal oldalán (cím: Bayangol dűreg, 11 xorō, Ulánbátor). A kolostort a jelenlegi apát (*xamba*, tib. *mkhan po*), N. Dašnyamb alapította 2006-ban, az ősz középső hónapjának 10.-én, azaz Padmasambhava, Lowon Badamjunai (tib. *slob dpon pad ma*

A haláleset után a hozzátartozók védelmére szolgáló szertartásokhoz kapcsolódó gyűjtött szövegek közül kettőt több változatban is sikerült megszerezniem. A szövegek egyrészt egy eddig két kötetes, modern formában a mai mongol lámák számára kiadott tibeti szertartási szöveggyűjteményből, illetve az ezeket kiadó lámától, B. Soronjonboldtól származnak, másrészt más lámák bocsátották őket rendelkezésemre. A szöveggyűjtemény első és második kötetében is egy-egy külön fejezet foglalkozik a haláleset után teendőkhöz kötődő szövegekkel, azaz a halott jobb újjászületésének segítését, valamint a hozzátartozók védelmét célzó szövegeket csoportosít egybe. Ezek egy része tehát a különböző temetési módokhoz (földbe temetés, égbe temetés azaz kitevésees temetés) kapcsolódik, vagy az elhunyt karmájának megtisztítására, számára a jobb születés érdekében erénygyűjtésre haszná-

'byung gnas) ünnepnapján nyílt meg, a szentélyépület azonban később épült. N. Dašnyamb apát maga a Bayanxošü kerületbeli Namdoldečenlin xīd (tib. rnam grol bde chen gling) kolostorban volt láma, majd 93-tól a Lamrim dacan-ban (tib. lam rim grwa tshang, „fokozatos út kolostoriskola”, egy ulánbátori kolostor neve), utána 1995-től Tibetben a Gүmbүm kolostorban (tib. sku 'bum, a tibeti Kumbum kolostor) tanult, ahonnan 1998-ban jött haza. Még egy darabig a Lamrim kolostorban dolgozott, majd megalapította saját kolostorát. A kolostornak 2017-ban 25–30 lámája volt, néhány évvel azelőtt még csak 20, közülük magán az apáton kívül még ketten asztrológus lámák (egyikük D. Ūganbayar), akik az *Altan saw* halotti asztrológiai kézikönyv alapján halotti asztrológiával is foglalkoznak. A fő képmás a kolostorban Padmasambhava képmása, a fő meditációs istenség (*gol yadam*, tib. *yi dam*) Damdinyansan vagy Yansan yadam (tib. rta mgrin yang gsang vagy yang-gsang (yi-dam)), a fő tanvédő (*gol saxius*, tib. *bstan bsrung*) pedig Ĵamsran (Ulān saxius / Begce, tib. lcam sring). A *Jod* (tib. *gcod*) vagy *Lüjjin* (tib. *lus sbyin*) szertartások rendszeresek, mint általában a mongóliai Nyingmapa kolostorokban mindenütt. A havi szertartások a következők: a holdhónap 2. napján *Yansan yadamīn čogo* (tib. *yang gsang yi dam gyi cho ga*), 8-án az *Ix Manal* szertartás, azaz az orvosbuddha (tib. sman bla, szkr. Bhaishajyaguru) szertartása és a *Dar' Exīn mandal šiwa* (tib. *sgrol ma'i sgo nas mandala bzhi pa*), a négyszeres mandalaáldozat Tārā (Dar' ex, tib. sgröl ma, szkr. Tārā) tiszteltére. 10-én a *Lowon čogo* (tib. *slob dpon gyi cho ga*) Padmasambhava tiszteletére, 15-én a *Xandīn čogo* (tib. mkha' 'gro'i cho ga) vagy *Xand cęjü* (tib. mkha' 'gro'i tshes bcu) a dākinīk (tib. mkha' 'gro) részére. 25-én a *Xajidīn čogo* szertartást (tib. mkha' spyod cho ga vagy tib. mkha' 'gro'i cho ga) mutatják be Narxajid (tib. na ro mkha' spyod) dākinī tiszteletére. 29-én pedig a *Saxius* vagy *Arwan xangal* szertartást a tíz fő tanvédő tiszteletére (*xangal*, tib. *bstan bsrung*), míg 30-án a *Naidan čogo* (tib. *gnas brtan gyi cho ga*) szertartást a 16 arhat tiszteletére. Természetesen, a kolostor fő tevékenysége a hívők kérésére történő recitálás, a szükséges szertartások bemutatása. 2016-ban D. Myanganbayar asztrológus láma, 2017-ben pedig a kolostor vezetője, N. Dašnyamba láma szolgált információval a kolostorról. A kolostorról weboldalukról: www.jod.mn, illetve facebook oldalukról is tájékozódhatunk: www.facebook.com/urjankhajodlin.monastery

latos szöveg (ezek a kutatás más részeinél lettek hasznos források, de jelen cikk témájához nem tartoznak), más részük pedig jelen cikk témájába vágva pont a hozzátartozók védelmét szolgáló rituális szöveg. Az első kötetben¹⁰ négy, a második kötet¹¹ megfelelő fejezetében szintén négy jelen cikkünk témájához kapcsolódó szöveget találunk.

A hozzátartozók védelmét szolgáló speciális bajelhárító (jasal) szövegek

Amennyiben egy temetést a hozzátartozók az asztrológia szempontjából helyesen, annak előírásait követve szeretnék elvégezni, akkor az *Altan saw* „felnyitását”, azaz a számítások elvégzését lehetőleg még rögtön aznap kérik, amikor meghalt, vagy minél előbb, egy ezzel foglalkozó, erre szakosodott lámától. Ebben az esetben – ahogy minden más, a temetéssel, annak módjával, idejével, az egyes kapcsolódó feladatok elvégzőivel, és minden a halálesetet követő időszakra vonatkozó teendővel kapcsolatos útmutatás – a felolvasandó szövegek címei, az elvégzendő szertartások mind-mind, ugyanúgy az esetlegesen a haláleset nyomán veszélynek kitett hozzátartozók védelmére szükséges *jasalok*, védelmező szertartások is az *Altan saw* nyomán történő számítások során kerülnek meghatározásra. A gyakorlatban ez úgy néz ki, hogy az asztrológus lámához forduló közeli hozzátartozó(k) egy listát kapnak az elvégzendő szertartásokkal és szövegcímeikkel, a hozzájuk tartozó útmutatásokkal együtt (melyiket mikor, hányszor kell elvégeztetni). Nem minden esetben történik azonban a buddhista temetés sem az *Altan saw* alapján, vannak lámák, akik ezt ellenzik, nem támogatják. Ennek alapja sokuknál az a felfogás, hogy újjászületésünket, további sorsunkat úgyis saját karmánk, eddigi cselekedeteink hatása határozza meg, az pedig nem függ születési és elhalálzási dátumoktól. Mások az alapján nem javasolják, hogy amennyiben az *Altan saw* nyitása, a számítások elvégzése megtörténik, akkor kötelező az annak alapján szükségessként előírt összes szertartás és teendő elvégzése, ez azonban sok családban adott esetben túl sok terhet jelenthet; míg ha ez nem történik meg, a temetést el lehet végezni megfelelően a körülményekhez képest anélkül is a buddhista hit szabályainak, javaslatainak megfelelően.

¹⁰ Soronjonbold – Pürewsüx 2015. (A 8. fejezet *tshe phyi ma'i las sbyang gi skor* [a következő születést megtisztító [szövegek] csoportja] címmel 17 temetéssel, haláleset utáni teendőkkel kapcsolatos szöveget tartalmaz).

¹¹ Soronjonbold – Pürewsüx 2017 (A 6. fejezet *tshe phyi ma'i las sbyang gi skor* [a következő születést megtisztító [szövegek] csoportja]) címmel 6 temetkezéssel, haláleset utáni teendőkkel kapcsolatos szöveget tartalmaz).

Ilyenkor egy lámától, a család lámájától, vagy bármely kolostorban kapott általános útmutatások alapján, általánosságban (persze különböző hagyományvonalaktól függően) javasolt szövegek felolvasásával és szertartások elvégzésével zajlik le a temetés és az elhunyt szempontjából kiemelten fontos halál utáni 49 napos időszak. Az azonban kétségtelen, hogy a hozzátartozók védelmét szolgáló szertartások nagy része az *Altan saw*nak, az asztrológiai számításoknak az adott halálesetre (születési és elhalálozási dátumokra), és adott születési adatú hozzátartozókra vonatkozó előírásaival függ össze. Egyenlőre azonban erre a területre vonatkozó kutatásaimat az *Altan saw* részletesebb tanulmányozása, annak a konkrét esetekre vonatkozó leírásainak áttekintése nélkül próbálom végezni, jelen cikk sem terjed ki annak részleteire.

A következőkben a hozzátartozók, rokonok (*üldej baigā xümūs, üldegčid, üldegsed, ar gerīn xen*, azaz a „hátramaradottak”) védelmére használt bajelhárító, védelmező szertartások (*jaslīn jan üil*), bajelhárító szövegek (*jaslīn nom*) típusait próbálom felvázolni. Ezek célja, hogy a hozzátartozójuk halála, a halál „jelenléte” miatt esetlegesen veszélynek, betegségnek, halál fenyegetésének kitett rokonokat a haláleset következtében felmerülő veszélyektől (*xorlol*, „ártalom, kár”) megvédjék, hogy a halál veszélye (*üxērīn bujar*, „a halál szennye, tisztátalansága”), mely ilyenkor megnő, eltisztuljon.

A szerencsétlenségeket kétféle oknak tulajdonítják. Egyrészt az elhunyt halálát okozó gonosz szellemeknek (*bug, čötgör*), melyek még a közelben lehetnek, így veszélyeztetve a hozzátartozókat is. Ekkor őket kell valahogy eltávolítani, megakadályozni, hogy az élőknek ártson. A másik ok, hogy a feltételezés szerint maga az elhunyt lelke, buddhista szóhasználattal a tudatossága, amennyiben még nem találta meg az utat a következő újjászületésbe (erre a következő kifejezést is használják: *darā törölīn xālga nēxgüi / nēlgexgüi*, „nem nyílt meg a következő születés kapuja”), ártó lénygé (*bug, čötgör*) alakulva még a közelben lehet, a rokonokat veszélyeztetve (*xorlox*, „kárt okoz, kárt tesz”). Ez esetben tehát szükséges megakadályozni, hogy az élőknek ártson – ezt az elhunyt tudatosságának továbbvezetését szolgáló szertartások, felolvasások segítik. Ellenkező esetben még az is megtörténhet, hogy valaki a családból követi a halálba (*xoinōs ni dagād*), magával viszi őt (*awād yawna, awč yawna*). Ez a veszély leginkább akkor áll fenn, ha az illető hirtelen, váratlan halállal, idő előtt hunyt el (*caq ni bolōgüi*), mely helyzetre, és annak pontos elhárítási módjára, azaz a szükséges szertartásra szintén az asztrológiai számítások nyomán kapunk figyelmeztetést.

Ezekből a szertartásokból sokféle van, egyes esetekben csak felolvassák az adott szertartási szöveget, néhány *jasal* pedig *balin* (tib. *gtor ma*, áldozati tészta) felajánlásával vagy egyéb áldozattal jár együtt. Az, hogy egyes bajel-

hárító szertartásokat hol mutatnak be, az elhunyt, illetve a hozzátartozók otthonában, avagy a kolostorban, leginkább a szertartási szöveghez tartozó előírásoktól függ. Egyes esetekben például 4 láma jelenléte szükséges, ilyenkor célszerűbb annak elvégzését a kolostorban kérni (például a *Cewegmedin čogo / Cegmedin čogo / Nasnī čogo / Ayūšin čogo*, tib. *tshe dpag med kyi cho ga*, „Amitāyus, A határtalan élet / hosszú élet buddhájának szertartása”, vagy a *Čojjō dügjū*, tib. *chos rgyal(gyi) drug bcu*, „60 áldozati tészta felajánlása Yamának”). E szertartások, ahogy már említettük, szoros kapcsolatban vannak az asztrológiai számításokkal, melyek alapján megkapjuk, hogy az adott haláleset után milyen probléma állhat fent, ennek rendezésére mely szertartás megfelelő, vagy éppen mely hozzátartozónak van szüksége és pontosan melyik szertartásra.

Szintén az *Altan saw* számításai alapján kell külön figyelmet szentelni az olyan napnak, napoknak, amikor az elhunyt szelleme (vagy más felfogás szerint az őt elvivő gonosz szellem, démon) még visszatér (*süns (ergej) irex ödör, ergex ödör, ergelt, ergelttei ödör*), és e napon fennáll az a veszély, hogy további még élő rokont visz magával a halálba vagy betegít meg. Ez a számításokból tudható, mely napra esik, és ekkor szükséges az arra az esetre előírt szertartásokat bemutatni, más esetekben tejet, rizst kell például felajánlani (*sū örgöx, budā örgöx*). Ugyanúgy szükséges lehet ez akkor, ha az elhunyt a közeli hozzátartozó álmában rendszeresen megjelenik, hiszen az is azt jelzi, hogy az elhunyt még visszatért. Ez esetekben a hozzátartozók védelmét szolgáló szertartásokon kívül természetesen szükséges a köztes létben tartózkodó, már illattal táplálkozó és egyéb láthatatlan lények (köztük az elhunyt) számára a *Sür / Casür* (tib. *gsur / tsha gsur*) illatanyagok égetéséből álló szertartás elvégzése minden nap, illetve *yeröl* (kívánságima) szövegek felolvasatása is, hogy az elhunyt számára könnyebbé tegyék a minél hamarabbi újjászületést. Az *ergeltin ödör*, azaz az elhunyt szelleme visszatérésének napján ajánlott szertartások például a *Čojjō dügjū*, a *Gurwan gürem*, „háromféle bajelhárító szertartás”, vagy a *Lüjjin*.

További teendőket kíván amennyiben az elhunyt a számítások szerint valamely használati tárgyához, például ruhadarabjához, jószágához „ragaszkodik” (*xorogdox*, a ragaszkodás tárgya pedig *xorogdson yum*, „a tárgy, amelyhez ragaszkodik”). Ez esetben mind a halott, mind a rokonok érdekében, nehogy az elhunyt e tárgyhoz továbbra is ragaszkodva elakadjon a köztes létben, és rosszindulatú szellemmé válva az egykori otthona körül maradjon, veszélyeztetve ezzel egykori hozzátartozóit. Ettől a tárgytól meg kell szabadulni,

el kell égetni, a lámának adni, esetleg tovább ajándékozni.¹² Ez esetben is vannak olyan szertartásos formák, melyek elvégezhetők.

Láthatjuk tehát, hogy a hozzátartozók védelme egyrészt nem választható el attól, maga az elhunyt sikeresen halad-e a halál utáni időszakban tovább, így e szertartások nem választhatók el élesen az elhunyt tudatosságát a köztes létben a jobb újjászületés felé segítő szertartásoktól. Az is látható, hogy miként az elhunytat segítő szertartásoknak, ugyanúgy a hozzátartozókat védő rituáléknak is igen sok fajtája van.

Alább e típusokat szeretném felvázolni. Az itt felsorolt szövegtípusok nem mindegyikéhez rendelkezem a mai vallásgyakorlatban használt szöveggel, egyesekhez azonban igen. Ezeket jelenleg is tartó kutatásomban dolgozom fel, egy részük fordítását a tárgyban készülő angol nyelvű monográfiában, illetve külön cikkekben tervezem közreadni. Az itt felsoroltak azonban, mégha egyes szertartásokhoz a konkrét ma alkalmazott szövegek, szövegváltozatok egyikét sem sikerült megszerezniem, mind a mai vallásgyakorlatban alkalmazott szövegek, szertartások, melyekkel kapcsolatban 2016 és 2017 során végzett terepmunkáim során, illetőleg még azt megelőzően, 2006 óta gyűjtöttem adatokat, a korábbi időszakban még csak az egyes kolostoroknak, szentélyeknek a hívők tájékoztatására kifüggesztett, magyarázatokkal ellátott szöveglisztáiból, később külön erre irányuló terepmunkám során és interjúkból. A lenti lista azonban nem tud teljes lenni, hiszen a legtöbb rituálé beavatáshoz kötődik, azok egyes variáció mesterről tanítványra szállnak, és a felsoroltakon kívül még nagyon sokféle létezhet. A felsoroltak mindegyikében azonban az a közös, hogy használata bizonyosan jelen van még a mai mongol vallásgyakorlatban:

- **Gar salgax (jasal)**, „a kezek elválasztása” (bajelhárító szertartás) (tib. **gson gshin lag brel**), „az élő és a halott összekapaszkodó kezei”. Használják rá a **Lagbral joitow** címet is (tib. **lag brel bcos thabs**), mely az „összekapaszkodó kezek gyógyító módszere” tibeti címvariáció mongolos torzítású ejtése. Ezen szertartások célja az élőknek és a halottnak a szétválasztása. Azon a feltételezésen alapulnak, hogy a haláletetet okozó rossz démonok, szellemek még a rokonokat is veszélyeztethetik, különösképpen azok életét, akik valamiképpen „azonosak”, vagy hasonlóak az elhunyttal, azaz az asztrológiai képletük megegyezik az elhunytéval. Ilyen esetekben az élöket, az érintett élőt el kell választani a halottól, így védelmezni lehet. Erre szolgáló szöveg a „kezek szétválasztása (bajelhárító szertartás)” című. Akkor szükséges, „ha az

¹² Erről a témáról Caroline Humphrey írt egy cikket, antropológiai megközelítésből, sajnos a buddhista háttér ismeretének teljes hiányában, vagy említése nélkül: Humphrey 2002.

elhunyt rokonai közül valaki az elhunyttal azonos asztrológiai képlettel rendelkezik (*nas baragčtai xamt neg sūdald sūxad*),¹³ azaz a 12 éves ciklus azonos évében született.” Ez természetesen a számításokból derül ki. Elvégzéséhez szükséges az elhunyt holttestének, és az érintett személynek a jelenléte is egyszerre, általában az elhunyt otthonában mutatták be. Emellett szükséges hozzá egy fekete és egy fehér kéz rajza. A szöveg rendelkezésre áll modern kiadásban,¹⁴ egy másik változatot pedig Mā lam Erdenebat láma bocsátott rendelkezésemre. E szövegnek e két rövid változatát fogom jelen cikkben ismertetni.

- Szokták ugyanezt a szertartást a **Sūdal salgax**, „az asztrológiai képletek elválasztása” néven is nevezni. E szöveg ajánlásai közt ugyanazt olvashatjuk, mint az előző szövegnél: akkor kell elvégeztetni, „ha valaki az elhunyttal azonos asztrológiai képletű (*nas baragčtai xamt neg sūdald sūxad*), azaz ha a 12 éves ciklusnak azonos évében született, mint az elhunyt”. Többek elmondása szerint viszont a *Sūdal salgax* két élő személy, különösképp férj és feleség esetében szükséges, amennyiben azonos a születési asztrológiai képletük, náluk kell ezt „különválasztani”. Többek elmondása szerint itt is használhatják a fekete és a fehér kéz rajzát, és fonalat, melyet elégetnek, ezzel a két személy közti veszélyes kapcsolat szakad meg. Valószínűnek tartom, hogy ez egy külön, élőkre vonatkozó szertartás, amelynek a neve azonban keveredik a használatban az élő és holt szétválasztására használt *Gar salgax* szertartás nevével, így ez az információ és csak a két szertartásnév keveredése folytán hangzott el az interjúkban.
- A **Lüid** (tib. **glud**), „váltság szertartás / helyettesítő bábuval végzett szertartás” is olyan, ahol a halált okozott rosszindulatú démonokat, szellemeket hivatottak eltávolítani, megakadályozni, hogy további károkat, betegséget, esetleg halált okozzanak a rokonok részére. Mind ezt egy váltságbábu elpusztításával próbálják elérni. Ma szertartást mongol nevéen is ismerik: **Amīn jolig (gargax / gargal)**, „a helyettesítő bábuval végzett bajelhárító szertartás / a bajelhárító bábú kivitele (elpusztítása)”. A hívők tájékoztatását szolgáló rövid magyarázatokban az alábbi útmutatást találjuk arról, mely esetekben tanácsos haszná-

¹³ A *sūdal* szót, mely szó szerint „ülést” jelent, jelen cikkben csak jobb híján fordítottam az asztrológiai képlet kifejezéssel. A mongol-tibeti asztrológia szerinti 8 *sūdal* a következő: 1. dél: *gal*, tűz, 2. nyugat: *tömör*, vas, 3. észak: *us*, víz, 4. kelet: *mod*, fa, 5. délnyugat: *šorō*, föld, 6. északnyugat: *ogtorgui*, ég, 7. északkelet: *ül*, hegy, 8. délkelet: *xī*, levegő. Tehát az égtájak alapján egy-egy elem vagy természeti megnevezés az egyes, itt asztrológiai képletek-ként fordított ’ülések’, elnevezése.

¹⁴ Soronjonbold – Pürewsüx 2015: 672.

lata: „az elhunytnek és családtagjainak, rokonainak. Védelem kérésére a haragvó istenségektől. Váltságbábú felajánlása a rosszindulatú szellemeknek”. Más leírások szerint elvégzése ajánlott, „hogy a betegségetől és a szenvedéstől megszabaduljunk, valamint, hogy a köztes létben biztonságot és gyors újjászületést biztosítsunk.” Alapvető célja azonban az, hogy a családtagok védelmét biztosítsa.

- **Čilam čodwa / Čilamjod** (tib. *phyi lam gcod thabs / phyi lam gcod pa*), „A [halál] jövőbeli út[ja] elvágásának módszere / A [halál] jövőbeli út[jának] elvágása”, mongol tükröfordításban **Xoidin jam möriḡ taslaḡč**. Ismerik **Üxērīn üdīḡ xāx**, azaz „A halál kapujának bezárása” címmel is mongolul, mely szintén jól megvilágítja a szertartás (több más itt említett szertartásával megegyező) célját. Ennek alkalmazására akkor van szükség, amikor az elhunyt szelleme visszatérésének veszélye fennáll (*süns ergelt*), mely során esetleg magával vihetne, halálát okozhatná a családból valakinek, akár többeknek is. Arra, hogy ez mely napon esedékes, szintén az *Altan saw* számításai figyelmeztetnek, és ez adja meg a szertartás elvégzésének szükségességét is. A szertartás során sok fegyvert elásnak egy kormos edénybe (*xōtei togō?*), melyet lezárnak, felolvassák a szöveget, majd befejezőkor 2 méter mélyen, azaz mélyen a földbe ássák, és beföldelik. A fegyverek által jelképesen a veszélyeztető, ártalmas dolgokat (*xorlōd baigā yumnūd*) „nyomják el” (*darax*), azaz győzik le. A szöveg rendelkezésre áll modern kiadásban.¹⁵ Jelenleg kevés láma végzi Mongóliában, azonban a bevezetésben hivatkozott kolostorokban is alkalmazzák, valamint más kolostorok egy-egy lámája is.
- **Šinjēnī üd xāx, Šinjēnī üd taslax** (tib. *shi ba 'jug tu gshin rje'i sgo 'gag*), „Yama / a Halál Ura ajtajának, a halálba belépés ajtajának bezárása”. Szintén használják rá mongolul az **Üxlīn/Üxērīn üd xāx**, „a Halál kapujának bezárása” címet. Az előző szöveggel megegyező célú és hasonló című, azaz a további halálesetek megakadályozására használt szöveg, melyet kézirat formában szereztem meg.¹⁶
- **Šawag jodwa** (tib. *gshin rje'i zhags pa gcod (pa)*), „Yama / a Halál Ura¹⁷ lasszójának / hurkának¹⁸ elvágása”,¹⁹ vagy **Šawag jodwīn doi** (tib. *zhags pa gcod pa'i mdo*s), „Fonal kereszt rituálé a lasszó elvágására”.

¹⁵ Soronjonbold – Pürewsüx 2017: 479–481.

¹⁶ A szöveget, mely 3 folio, 6 oldal, Mā lam Erdenebat láma bocsátotta rendelkezésemre.

¹⁷ Tib. *gshin rje*.

¹⁸ Tib. *zhags pa*.

¹⁹ Tib. *gcod pa*.

Ennél a szertartásnál a beteget (vagy azt, akit veszély fenyeget a hozzátartozó halála után) körültekerik kötéllel, majd elvágják, így szabadítják ki jelképesen a Halál Urának lasszójából. Célja tehát szintén az, hogy az esetlegesen bajban levő családtag, akinél erre a veszélyre az *Altan saw* számításai felhívják a figyelmet, a szertartás elvégzésével kikerülhessen a „halál karmai” közül, azaz itt a „halál lasszójából”, ne kövesse az elhunytat a halálba. Szintén kevés helyen alkalmazzák, kevés láma sajátította el, de néhány kolostorban találkoztam vele, köztük a fent említett helyeken, de más kolostorok lámái közül is egyes lámák a kolostoron kívül végzik, ha szükséges. A szöveg rendelkezésre áll modern kiadásban.²⁰

- **Rübalin joitow**, „A csontok megtisztításának bajelhárító módszere” (tib. *rus sbal bcos thabs*) vagy **Rüibal doi čog** (tib. *rus sbal mdos cho ga / chog*), „A csontok megtisztításának fonal kereszt rituáléja”. Szintén a haláleset után az elhunyt rokonai közül (az *Altan saw* alapján végzett számítások alapján) esetlegesen veszélynek kitett személynek végzik el a szertartást, az előző két szöveggel hasonló a célja, van, ahol ezen esetekben a három szertartás együttes használatát javasolják. Hasonlóan speciális szöveg, kevesen tanulták és alkalmazzák. A szöveg rendelkezésre áll modern kiadásban.²¹
- **Šinjai Dagtaw**, (tib. *gshin zas dag thabs*) „módszer az elhunyt ételnek megtisztítására”. A szöveg mongol címe **Üzegdsin idē ariutgax**, azaz „az elhunyt ételének megtisztítása”. A halotti toron (*cailaga*), melyet a temetés után vagy az elhunyt házában, vagy manapság gyakran vendéglőben tartanak, a temetés résztvevőit megvendégelik. A temetés előtti időszakban, a haláleset után részvétnyilvánításra érkezőket is meg szokás vendégelni (valamint ajándékot is szoktak adni nekik). Mindkét esetben úgy tartják, szükséges az ételek (*idē*) megtisztítása (*arilgax*), mivel az veszélyes lehet (*xorlotoi*, *bujartai*) az élőkre nézve, betegséget, bajt okozhat. Az ételeket tehát ebben a haláleset utáni időszakban e szöveg által tisztítják meg, teszik veszély nélkül fogyaszthatóvá étkezés előtt. A szöveg rendelkezésre áll modern kiadásban.²² Mivel bizonyos értelemben a családtagok védelmére irányul, az ételek tisztává tételével, így ezt a szöveget is ide csoportosítottam.
- „A halott házában és tárgyainak megtisztítása / füstáldozat a halott házában és tárgyainak megtisztítására” című (tib. *gshin pa'i khyim dang nor sogs la bsangs btang*) szöveg arra szolgál, hogy az elhunyt

²⁰ Soronjonbold – Pürewsüx 2017: 482–484.

²¹ Soronjonbold – Pürewsüx 2017: 545–550.

²² Soronjonbold – Pürewsüx 2015: 677.

otthonához, tárgyaihoz még kötődő veszély, a halál veszélye (*üxlīn ayūl*) elháruljon, eltisztuljon ezekről. Ezek megtisztítása történik a szöveg recitálásával, füstáldozat bemutatásával, így szolgálja az élők védelmét. A szöveget kézirat formában szereztem meg.²³

A hozzátartozók védelmére is használt, általános bajelhárító (*jasal*) szövegek

Míg fentebb olyan szövegeket csoportosítottam, melyek speciálisan a halál utáni helyzet szövegei, van néhány olyan, más célokra is széleskörűen használt szertartás, melyeket nem annyira specializáltan, mint a fentieket, de sokszor haláleset után is javasolnak. Ezek alkalmazása jön szóba leginkább akkor, amikor az *Altan saw* felnyitása nélkül zajlik egy temetés és a halál utáni teendők elvégzése.

- **Čoijō dügjü** (tib. *chos rgyal(gyi) drug bcu*), „Hatvan áldozati tészta Yama-nak”, vagy **Damjīn Čoijō dügjü** (tib. *dam can chos rgyal(gyi) drug bcu*), „Hatvan áldozati tészta Dharmarājā / Yama-nak”. Ennek a szövegnek recitálása, az áldozat bemutatása az általános leírás szerint is „az akadályok eltisztítására, a szenvedéstől való megszabadulásra” szolgál, a szertartás végén a speciális formájú piros színű *balinok* (tib. *gtor ma*, áldozati tészta) elégetik, így semmisítik meg a rossz, negatív dolgokat. Ezt is olvastatják az ittmaradottak számára is, általában a kolostorban (a mongol kolostorok többségében havi egyszer tartják ezt a tíz haragvó istenségnek szóló *Arwan xangal* szertartás részeként), mivel bemutatásához több ember kell, de természetesen a megfelelő számú láma meghívásával az elhunyt, a család otthonában is elvégezhető. Amennyiben haláleset miatt kérik, úgy mindig a temetés megtörténte után kerül sor ennek elvégzésére.
- A már említett **Lüijīn** (tib. *lus sbyin*) szertartás, azaz a **Jod** (tib. *gcod*) néven is ismert „vágás” szertartása, mely az egóhoz történő ragaszkodás elvágására, feladására utal. Bemutatása, azon túl, hogy az elhunytat is segíti, a hozzátartozók védelmére is szól. Általában már rögtön a halál beállta után elvégeztetik, a holttest jelenlétében, vagy legalább otthonában. Szokás a temetés előtt még egyszer elvégeztetni, illetve a temetés után is. Lehet kolostorban is felolvastatni, ez mindig a család helyzetétől függ.

²³ A szöveget, mely címlap nélküli, 3 folio, 5 oldal, Mā lam Erdenebat láma bocsátotta rendelkezésemre.

- **Gurwan gürem** (tib. *sku rim nam gsum*), szintén a családtagok egészségének biztosítására, a „háromféle bajelhárító szövegről” úgy tartják, hogy háromféle szennyet tisztít el (3 *yanzīn bujar arilgana*). A következő három szöveget jelenti egybefoglalóan:
  - *Širnen* vagy *Šīrew* / *Šīraw nyambū*, röviden *Do* (tib. *sher snying / shes rab snying po / mdo*), Szív sūtra.
  - *Cagān šüxert* / *Düger* / *Seded* (tib. *gdugs dkar*, szkr. *Sitātapātra*), a „Fehér ernyős istennő” szövege
  - *Nogōn Dar’ Ex* (tib. *sgrol-ma / rje btsun ‘phags ma sgrol ma la bstod pa*), „Zöld Tārā (ima) / A nemes szent Zöld Tārā imája”.
- **Jaslīn naiman nom** vagy **Jaiwī čojjid** (tib. *bcos-pa’i chos brgyad*), „nyolcféle bajelhárító szöveg / Nyolc gyógyító szöveg”, szintén a családtagok egészségének biztosítására. A *Sundui* (tib. *gzungs bsdus*) című „Ráolvasások gyűjteménye” része.

A hozzátartozóknak felolvastatott egyéb szövegek

Azon túl, hogy a veszélyt, esetleges betegséget, veszteséget, netán további halált el kell hárítani, ebben az időszakban különös hangsúlyt fektetnek az életben maradtak jó életkörülményeinek biztosítására, jobbá tételére is, tehát annak biztosítására, hogy egészségesek legyenek, békében éljenek, hosszú életük legyen, anyagiakban, ételben-italban ne szűkölködjenek, az akadályok elháruljanak előlük. Ezekre a szertartásokra főként már a temetéssel kapcsolatos teendők (*buyanī aḡil dussanī darā*, *buyanī aḡil*, szó szerint „erényes cselekedetek”, a haláleset utáni és a temetéssel kapcsolatos teendők elnevezése), magának a temetésnek lezajlása után, a gyászidőszak feloldása után (*gašūdal tailaxīn darā*, *gašūdal tailax*, „a gyászidőszak lezárása”) kerül sor. Ekkor már az élők további életére helyeződik a hangsúly a rájuk leselkedő veszélyek elhárítása, az elhunyt további útjának „rendezése” után. A lenti szövegek közül e célra bármelyik, rendszerint egyszerre vagy abban az időszakban egymást követően többnek a felolvastatása, elvégzettetése megfelel, ezek használatának már nincs közük az *Altan saw* alapján történő számításokhoz.

- Füstáldozati vagy **san** (tib. *bsang(s)*) szövegek, az otthon megtisztítására, hogy a hozzátartozók egészségesek legyenek. Alapvetően egykor, ha valaki meghalt a családból, a jurtát átköltöztették máshova. Ha ez valamiért nem volt lehetséges, alaposan megtisztították a jurtát, vagy a mai városi viszonyok között a lakást, a *san* szertartás segítségével is. A füstáldozati szövegeknek nagyon sok fajtája létezik, és alkalmas erre a célra, mint például a következők:

- **Ariun san / Nolsan** (tib. *mnol bsangs*), „Füstáldozat a megtisztításra”.
- **Daščīraw san** (tib. *bkra shis char 'bebs(kyi) bsang(s)*), „A szerencse esőjét hullató füstáldozat”.
- **Xīmorīn san / Lüandai san / Madjün jinlaw** (tib. *rlung rta'i bsangs, rmad byung byin rlabs* (a szöveg kezdete), „Füstáldozat az életerőért / Kíváló áldás”.
- **Galīn san** (tib. *me'i bsangs / me lha'i bsangs*), „Füstáldozat a tűzhelynek / a Tűzhely istenségének”. Tisztítószertartás a tűzhely istenségnek, amikor a problémákat a tűz szennyezettsége okozza.
- **Cagān öwgönī san** (tib. *rgan po dkar po'i bsangs*), „Füstáldozat a Fehér Öregnek”.
- A **dallaga** (tib. *g-yang 'gugs*), vagy „szerencsehívó” szövegek hasonlóan fontos szerepet töltenek be a hozzátartozók egészségének biztosításában. A temetés után, hazaérkezve szokták alkalmazni ezeket is. A gyászidőszak lezárása a 49. nap előtt történik meg, a 48. napon vagy egy-két nappal előtte, ekkor is olvasnak *dallaga* szöveget. Tejet forralnak, ivócsészébe öntik, övükkel végzik a *dallaga* hívómozdulatokat, így hívják a jószerencsét a hozzátartozók számára, miközben mindezt erények gyűjtését is jelenti. Közben a nap irányával megegyezően körbejárják jurtát. Ilyen szövegek (rengeteg más közt) például a következők:
  - **Altangerelīn dallaga** (tib. *gser 'od kyi g-yang 'gugs*), „Aranyfény sūtra a szerencse hívására”. A **Buyan xišgīn dallaga**, „Erény és szerencsehívó szertartás” nevet is szokták erre utalóan használni. A gazdagságért, élelemben bővelkedésért, erénygyűjtésre és a jó egészségért.
  - **Daščīrawīn (sangīn) dallaga / Daščīraw san dallaga** (tib. *bkra shis char 'bebs kyi bsangs g-yang 'gugs*), „A szerencse esőjét hullató (füstáldozat és) szerencsehívó szertartás”. Mongol nevén **Öljī xutgīn dallaga**, „boldogsághívó szertartás”-ként is ismerik. A *Daščīraw san* része. A család tűzhelyének megerősítésére, erények és szerencse gyűjtésére. Munkánk és céljaink beteljesítéséért. Az életerő fellesztésére. A bűnök és hibák eltisztítására. A veszteség ajtajának bezárására, a nyereség ajtajának megnyitására.
- A *dallaga* szövegek egy speciális fajtája a tib. **tshe las 'das pa'i g-yang 'bod**, „Az elhunyt²⁴ szerencsehívó (szertartása)²⁵”, mongol fordításban a cím **Nas barsan xūnī buyanī dallaga**. A temetés után a házhoz,

²⁴ Tib. *tshe las 'das pa*.

²⁵ Tib. *g-yang 'bod*.

jurtához visszatérve a családtagok jóllétéért *dallaga* (tib. *g-yang 'bod*) szertartást szoktak bemutatni (lásd majd alább is még), még a halotti tor (*cailaga*) előtt. Ez is a sokféle *dallaga* szöveg egyike, amely azonban speciális tartalmú, kifejezetten haláleset után alkalmazott szöveg: az elhunyt erényeit hivatott a hozzátartozók, hátramaradtak számára „idehívni”. Ezt a hozzátartozóknak szóló szöveget sokan olvassák, sok láma ismeri, gyakori az alkalmazása. A szöveg rendelkezésre áll modern kiadásban.²⁶

- **Ganjūr** (tib. *bka' gyur*), a Kanjur, a Buddha szavainak gyűjteménye. Az általános, a hívők tájékoztatását szolgáló leírás szerint azért olvassák, „hogyan erényeket gyűjtsünk a jelen életünkben és a jobb újjászületésért”. Mind az elhunyt számára gyűjthetünk erényeket, segíthetjük jobb újjászületését ezáltal, de a hozzátartozók életét is segíti, hiszen kivételesen nagy hatást tulajdonítanak neki.
- **Altan ganjūr** (tib. *bka' 'gyur gser po*), „Arany Kandzsúr”, Buddha tanításainak gyűjteménye arannyal nyomtatva. Rövid „ajánlái” megegyeznek az előzőével.
- **Cend** vagy **Ayūš / Cend ayūš / Cewegmed** (tib. *tshe mdo / tshe dpag med*), „Amitāyus sūtra”, „Sūtra a hosszú életért”. „Az élet meghosszabbításáért erényke gyűjtése által, a szerencséért és a betegségek eltávolításáért”.
- **Cewegmedin čogo / Cegmedin čogo / Nasnī čogo / Ayūšin čogo** (tib. *tshe dpag med kyi cho ga*), „Amitāyus, A határtalan élet / hosszú élet buddhájának szertartása”. Szintén szokták ajánlani a családban történt haláleset után a családtagok egészségének, azaz hosszú életének biztosítására.
- **Manal** (tib. *smān bla*) „Orvosbuddha (sūtra)”. Ezt mindig az egészség helyreállítására olvassák, betegség megelőzésére. „A betegségből való gyors felgyógyulásért és a betegségtől és szenvedéstől való megszabadulásért”.
- **Altangerel** vagy **Ser od** (tib. *gser 'od*) „Aranyfény sūtra”, „Az egyének és a család gazdagságának növeléséért, a bőség biztosításáért, és erények gyűjtésére. Szintén hirtelen veszélyek elleni védelmül”.
- **Sundui** (tib. *gzungs bsdus*), „Ráolvasások gyűjteménye”. Ebben az esetben szintén a családtagok egészségének biztosítására olvassák. Az általános leírások szerint alkalmazása ajánlott „mint bajelhárító szöveg, például betegségek gyógyítására, rossz álmok vagy rossz előérzet eltisztítására”.

²⁶ Soronjonbold – Pürewsüx 2017: 479–481.

- **Barčad lamsel** (tib. *bar chad lam sel / bar gcod thams cad sel ba'i gzungs*, hosszú cím: *gsol 'debs bar chad lam sel*), „Az akadályokat / az [út] akadályait eltisztító lámpás (Dhāraṇī-ja) / A sötétséget eltávolító és az utat megvilágító lámpás (Dhāraṇī-ja)”, „Az akadályokat eltisztító lámpás című ima”. Szintén a *Sundui* gyűjtemény része. A szöveget a rövid ajánlások szerint azért recitálják, hogy „eltisztítsák az akadályokat, nehézségeket melyek a megvilágosodás felé vezető utat nehezítik”.
- **Naiman gegēn (8 gegēn) or Nanjid** (tib. *snang brgyad / 'phags pa gnas sa snang brgyad zhes bya ba'i theg pa chen po'i mdo (bsdus pa)*, „Nyolc fényesség”. „(a rövidített) mahāyāna sūtra, a nemes szent hely nyolc fényessége.”
- **Ĵadamba** (tib. *brgyad stong pa*), A *Sundui* gyűjtemény része. „(A Prajñāpāramitā) 80,000 versszaká(nak dhāraṇī-ja)”. „Erények gyűjtésére az újabb születéshez, céljaink elérésére, erények és jószerencse, valamint a bölcsesség terjesztésére”.
- **Širnen düddog** (tib. *sher snying bdud zlog*), „Szív Sūtra démonűző szer-tartás”. „Démonok és ártó szellemek (*čötgör, űlmas*) ellen, veszteség, átok és más rossz dolgok ellen. Az akadályok és nehézségek elhárítására. Nagyon hasznos a húszféle rossz gondolat, irigység és pletyka ellen”.
- **Yum / Ulān yum**, „A Prajñāpāramitā 100,000 versszakban. (cinóber-színnel nyomtatva)”. „A betegségek eltisztítására”.
- **Nit / Niti** (tib. *nyi khri*), „A Prajñāpāramitā 20,000 versszakban”. „A leg-magasabb bajelhárító szer-tartás, a szenvedések és más akadályok el-hárítására”.
- **Dodüdwā** (tib. *mdo sdud pa*), „Rövidített (Prajñāpāramitā sūtra)”.
 • **Dašdondow** (tib. *bkra shis don 'grub*), „Szerencsés beteljesülés”.
- **Dadogsersüm** (tib. *mdo tog gser gsum*). „A munkában siker eléréséért”. A három következő szöveg összefoglaló neve:
  - **Banjragč, Pañcarakṣā**, „Ötrétű védelem / A hosszú élet öt istennőjé-nek öt varázsformulája”. „Gyerekek és állatok betegségeinek gyógyítására”.
  - **Dogsom / Dogsüm** (tib. *tog gi gzungs*), „dhāraṇī esszencia”. „A mun-kában való sikerért, az életerő felélesztéséért, minden akadály és a rossz előjelek eltisztítására.”
  - **Altangerel** (lásd fentebb)

Egy szöveg (*Gar salgax*, tib. *gson gshin lag brel*) két rövid változata

A hozzátartozók védelmét szolgáló szövegek közül jelen cikkben a *Gar salgax*, azaz az „[Összekapaszkodó] kezek elválasztása” című szertartás két szövegét teszem közzé. E, mai gyakorlatban használt szövegek sokkal rövidebbek, mint a Sárközi Alice által ismertetett szöveg, így ismertetésük is csak jóval kevesebb részletet tartalmaz majd. Az egyik változat egy modern kiadásban is megjelentetett szöveg, a már említett *jasal* szöveggyűjteményben, melyet a mai mongol kolostorokban széleskörben használnak. Valószínűleg ez a szöveg a legelterjedtebb a mai gyakorlatban, terepmunkám során többen utaltak rá vagy mutatták meg, hogy ezt a szöveget követik. A másikat egy láma, Mā lam Erdenebat (mellesleg a két, krematóriummal rendelkező mongol kolostor temetési szertartásrendjének kialakítója) bocsátotta rendelkezésemre, ez az ő személyesen tanárától kapott szövege, amely szerint ő lett felkészítve a szertartás elvégzésére, és nyilvánvalóan mesterének más, a mai Mongóliában még tevékenykedő tanítványai is használják (e másik szöveg használatának elterjedtségéről azonban nincs pontos adatom).

Szöveg 1 (*gson gshin lag brel bzhugs so*), fordítás

Élő és halott összekapaszkodó kezei²⁷

[Élő és halott kezének elválasztása²⁸]

A titkos útmutatás²⁹ a Kandzsúrban található, az „Élő és halott összekapaszkodó kezei” című bajelhárító szöveghez³⁰ pedig a következő:

ōm nir nir tha nam sha ka nas swā hā

A fehér vizzel³¹ tisztítsd meg [a fehér kezet].³²

ōm 'gong po snying la thun dza³³

²⁷ A tibeti cím (*gson gshin lag brel bzhugs so*) fordítása. *Gson*, az élő, élő személy; *gshin*, halott, elhunyt, egyféle szellem, vagy az elhunytak a még a köztes létben bolyongó tudatossága, szelleme; *lag brel*, összekapaszkodó kezek.

²⁸ A *Gar salgax* mongol cím fordítása – a szöveg és a kapcsolódó szertartás Mongóliában ezen a címen ismert széles körben.

²⁹ *man ngag*, titkos, gyakran szóbeli útmutatás, közvetlen átadás, titkos átadású szöveg, szkr. upadeśa.

³⁰ *bcos thabs*, „módszer / terápia a gyógyításra”.

³¹ *dkar chu*, fehér víz, *kha*, „száj, arc”. A *chu kha*, mongolul *aman us*, lehet a szenteltvíz neve.

³² *khrus*, szenteltvízzel végzett tisztító- vagy lemosóáldozat.

³³ A mantrát lefordítani, értelmezni nem lehet, nem is szükséges, de mivel tartal-

Így sokszor recitáld, a fekete vízzel tisztítsd meg a fekete kezét, aztán dobd a holttest irányába.³⁴

A szöveg alatt bal oldalon egy felfele néző fekete bal tenyér rajza szerepel, rajta a következő mantra: „*ōm ma mo pāni khu swā hā*”. A kéz rajza alá a következő van írva: „Fekete bal kéz. A holttest tetejére [dobni].” A szöveg alatt jobb oldalon pedig egy felfele néző fehér jobb tenyér van lerajzolva, rajta a következő mantra: „*ōm ma ma khu swā hā*”. A kéz rajza alatt pedig a következő felirat szerepel: „Fehér jobb kéz. Az élő személy életirányába³⁵ dobni.”

Szöveg 2 (cím nélkül), fordítás [Élő és halott kezének elválasztása³⁶]

[1A] A titkos útmutatás³⁷ a Kandzsúrban található, az „Élő³⁸ és halott³⁹ összekapaszkodó kezeinek⁴⁰ szétválasztása” című bajelhárító szöveghez⁴¹ pedig a következő:

ōm nir nir tha ni sha ka nas swā hā

---

maz néhány tibeti szót, egy kísérletet mégis tehetünk. tib. *gong po*, „démon”, tib. *thun*, „a meditációs gyakorlat egy szakasza”, így próbálhatjuk így értelmezni: „*ōm*, a démonnal kapcsolatban szívedben végezz egy szakasznyi meditációt”.

³⁴ Tib. *ro*, „holttest, hulla”. Tib. *ro phyogs*, „a holttest irányja”. A fekete kéz rajzát legtöbbször a holttestre helyezik, a koporsóba teszik, és eltemetik, illetve elhamvasztják a halottal (régén kitevés esetén egyszerűen a holttesttel együtt helyezték ki, ahogy ma is a már ritka, de előforduló kitevéves temetéseknél), ily módon helyezik „a holttest irányába”.

³⁵ Tib. *gson pa'i srog phyogs*, az „élő személy életirányja”, mongolul *amin jüg*, „életirány”. A mongol buddhista asztrológia szerint van nyolc irány, ebből négy jó (*am*, „élet”, *buyan xišig*, „erény és szerencse”, *cog xīmor*, „eleven életerő”, *em*, „gyógyszer”), és négy rossz (*xorlol*, „ártás”, *šulmas*, „ártó démon”, *bie tasrax*, *tawan jetger*, „öt ártó szellem / öt akadály”), ezek egyike ez az irány. Az irányok a 4 égtáj és a 4 mellékégtáj irányába esnek, azonban az, hogy egy adott személynek melyik égtáj vagy mellékégtáj fel melyik irányba esik ebből a nyolcból, melyek a fenti külön neveket viselik, kis, asztrológiai kézikönyvekben vagy éves buddhista kalendáriumokban található táblázatokból látható egyszerűen. Tehát, hogy valakinek, az adott élő személynek az életirányja (tib. *srog phyogs*, *amin jüg*) melyik fő- vagy mellékirányba esik, az születési adataiból, az abból megtudott képletből (*sūdal*, „ülés”) állapítható meg.

³⁶ A *Gar salgax* mongol cím fordítása.

³⁷ Tib. *man ngag*.

³⁸ Tib. *gson*.

³⁹ Tib. *gshin*.

⁴⁰ Tib. *lag brel*.

⁴¹ Tib. *bcos thabs*.

Így sokszor-sokszor recitáld. Mutass be fehér vízzel tisztítóáldozatot⁴² a fehér kezen, és dobd [azt] az élő személy életirányába.⁴³

*'gong po snying la thun dza dza*⁴⁴

Így sokszor recitáld. Önts fekete vizet a fekete kézre, és dobd [azt] a holttest⁴⁵ irányába!

*Vajradhara.*⁴⁶ *Phadampa*⁴⁷ *hagyományvonal.*

*ōm da ra hūm drūm hūm phro ga mo bya ya phags chad nag po bsrung shig*⁴⁸

A férfi csontvivő⁴⁹ részére [a következő mantra szükségés]: „*ōm ka sa ni bi maṅṅa ka swāhā*”. Ha a csontvivő nő, ha [bármiben is] bizonytalan,⁵⁰ írd [ezt a mantrát] a kezére, és nem fog bántódása esni.

[1B]⁵¹ Egy felfelé néző fehér tenyér van a bal oldalon lerajzolva, felette a lap tetején a következő felirat: „Dobd az élő személy életirányába!”⁵² Magán a kézen a következő felirat szerepel: „*ōm ma mo khu swā hā*. Fehér.” A kéz alatt pedig a következő áll: „fehér kéz.” A jobb oldalon pedig egy felfelé néző fekete kéz rajza látható, felette a lap tetején a következő felirattal: „Dobd a holttestre!”⁵³ Magán a kézen a következő felirat szerepel: „*ōm ma mo pa'i ni khu swā hā*. Fekete.” A kéz alatt pedig ez áll: „fekete kéz.”

Szöveg 1, tibeti szöveg⁵⁴ **gson gshin lag brel bzhugs so**

bka' 'gyur nas gson gshin lag brel bcos thabs man ngag ni / ōm nir nir tha nam sha ka nas swā hā / 'di dkar chu kha btab khru / ōm 'gong po snying la thun

⁴² Tib. *khru*.

⁴³ Tib. *gson po srog phyogs*.

⁴⁴ A mantra nagyon hasonló az előző szöveg mantrájához, értelmezésére így ezt a kísérletet tehetjük „a démonnal kapcsolatban szívedben végezz egy szakasznyi meditációt”.

⁴⁵ Tib. *gshin po*.

⁴⁶ Tib. *dor 'chang*, valószínűleg *rdo rje 'chang*, Vajradhara, „Vajra tartó”.

⁴⁷ Tib. *pha dam pa lugs*, Phadampa, az indiai mahásziddha hagyományvonal. Ő vezette be a Shije (tib. *zhi byed*) tanításokat Tibetben.

⁴⁸ Ez a mantra is tartalmaz néhány tibeti szót: *nag po*, „fekete”, *bsrung*, „védelmezni, tanvédő”, a *shig* pedig felszólítást jelez.

⁴⁹ Tib. *rus 'dzin*, „csontvivő”. A tibeti-mongol buddhizmus temetkezési hagyományában a temetésnél az elhunytat vivő személy. Az, hogy ki felel meg erre a célra a születési dátuma alapján, szintén az asztrológiai számításokból derül ki.

⁵⁰ Azaz ha bármilyen fenntartása, félelme van a feladatának ellátása miatt.

⁵¹ Számozás a margón: 93

⁵² Tib. *gson po srog phyogs*.

⁵³ Tib. *ro*.

⁵⁴ Soronjonbold – Pürewsüx 2015: 672.

dza / ces mang bzlas chu nag la btab nag lag gi steng du khrus nas ro phyogs btang /

A szöveg alatt bal oldalon egy felfele néző fekete bal tenyér rajza szerepel, rajta a következő mantra: *ōm ma mo pāni khu swā hā*. A kéz rajza alá a következő van írva: „nag lag lag g-yon / ro steng du dang /”. A szöveg alatt jobb oldalon pedig egy felfele néző fehér jobb tenyér van lerajzolva, rajta a következő mantra: *ōm ma ma khu swā hā*. A kéz rajza alatt pedig a következő felirat szerepel: „dkar lag lag g-yas / 'di gson pa'i srog phyogs btang /”.

Szöveg 2, tibeti szöveg⁵⁵

[1A] *bka' 'gyur nang nas gson gshin lag brel bral pa'i bcos thabs man ngag ni / ōm nir nir tha ni sha ka nas swā hā / ces mang mang bzlas shing dkar chu la btab dkar po lag gi steng du khrus bya zhing gson po srog phyogs btong / 'gong po snying la thun dza dza / ces mang bzlas chu nag la btab nag po lag gi steng du blug go / gshin po phyogs su btang / dor 'chang / pha dam pa lugs / ōm da ra hūm drūm hūm phro ga mo bya ya phags chad nag po bsrung shig / pho rus 'dzin la / ōm ka sa ni bi maṅṅa ka swāhā ... mo rus 'dzin la the tshom yod na lag pa la bris na nyes med do /*

[1B]⁵⁶ Egy felfelé néző fehér tenyér van a bal oldalon lerajzolva, felette a lap tetején a következő felirat: 'di gson po srog phyogs btang. Magán a kézen a következő felirat szerepel: *ōm ma mo khu swā hā / dkar*. A kéz alatt pedig a következő áll: lag dkar. A jobb oldalon pedig egy felfelé néző fekete kéz rajza látható, felette a lap tetején a következő felirattal: ro steng du btang. Magán a kézen a következő felirat szerepel: *ōm ma mo pa'i ni khu swā hā / nag*. A kéz alatt pedig ez áll: lag nag.

A szövegek használata a mai gyakorlatban

A két szöveg nagyon nagy hasonlóságot mutat mind kinézetében (rövid, a szertartás menetét praktikusán ismertető szöveg a megfelelő mantrákkal, valamint egyszerű kép rövid magyarázó feliratokkal), mind szerkezetében, szövegében és szókincsében.⁵⁷

⁵⁵ Cím nélküli kézirat, a *gson gshin lag brel* szertartás szövege, 1 folio, Mā lam A. Erdenebat láma által a szerző rendelkezésére bocsátva.

⁵⁶ Számozás a margón: *go gsum*.

⁵⁷ Emiatt a fordításoknál a főbb szakszavakat lábjegyzetben tibetiül, a szövegben szereplő módon feltüntettem, még abban az esetben is, ha az adott szakszó fentebb már magyarázattal együtt szerepelt más helyen.

Bár a két, általam fellelt ma is használt szövegváltozat igen hasonló, a szertartás bemutatása mégis sokféleképpen történhet, ezekre minden a tárgyban készült interjúmban rákérdeztem. A két, a mai gyakorlatban biztosan használt szövegvariációt tekintve általánosságban elmondható, hogy a szertartás ma már egy röviden bemutatható, jelképes formában létezik, amelynek fő eleme a megfelelő, szövegben leírt mantrák használata, és a fekete illetve fehér kéz rajza, valamint e kettő összekötése majd az összekötő fonal elvágása, melyek segítségével a szertartást, az „elválasztást” magát elvégzik. Alábbiakban pedig lássunk néhány konkrét, az interjúkból származó leírást egyrészt a *Sūdal salgax* és a *Gar salgax* különbségéről (melyek közül az előbbi élők kapcsolatáról, az utóbbi elhunyt és az élő kapcsolatáról szól, mégis mindkettő leírásaiban találkozunk az elhunyt és az élő veszélyeztető kapcsolatának elvágásával), valamint kiemelten a szertartás elvégzésének módjairól a mai gyakorlatban:

A B. Soronjonbold láma, Gandantegčenlin (tib. dga' ldan theg chen gling) főkolostor lámája, a Janabazar Buddhista Egyetem tanára által elmondott elvégzési mód a következő: „Ezt a szertartást az elhunyt otthonában végzik el, a cél az ittmaradt, veszélyeztetett, a halottal még kapcsolatban levő (*xolbōtoi baigā*), a halottal azonos asztrológiai képletű (*nas baragčidtai neg sūdalt baigā*) hozzátartozó megvédése, mert ő esetleg „követheti a halottat” (*xoinös dagülj*), ezért felolvassa elvágják [a kapcsolatot közöttük] (*tasalj baina*)”. Ennek elvégzéséhez szükséges az elhunyt holttestének jelenléte, valamint az asztrológiai számítások szerint veszélyeztetett hozzátartozóé. Papírlapra egy fekete és egy fehér kezét rajzolnak, kivágják, a két kezét fekete és fehér fonallal (*utas*) összekötik, a fekete kézre vizet öntenek, a fehér kézre tejet öntenek [itt a fekete és fehér vízzel, azaz kétféle szenteltvízzel történő tisztítóáldozatról van szó], felolvassák a megfelelő szöveget azaz a szövegben szereplő két mantrát (*tarni*), utána felolvassák a *Caqān süxert* (vagy *Düger / Dugar / Seded*, tib. *gdugs dkar*, szkr. *Sitātapātra*, a Fehér ernyős istennő) szöveget, és ollóval elvágják a fekete és fehér köteleket (*xar caqān utas*). A fekete kéz rajzát ezután a holttesttel egy helyre teszik (*šaril dotor*, szó szerint „a holttest / a maradványok belsejébe”, ez szó szerint csak hamvak esetén fordítható), a fehér kezét pedig a szertartást elvégzettető, azaz veszélyeztetett rokon asztrológiai számításokkal megállapított életirányában (*amin jüg*, tib. *gson pa'i srog phyogs / gson po srog phyogs*) helyezik el, vagy arrafelé eldobatják (*yawüldag / xayüldag*), elhelyezik egy kő alá (*čülün dor tawiulčdag*), vagy elásásák (*qajart uxād*).”

Mā lam A. Erdenebat láma elmondása szerint „A *Gar salgax* szövegét a halott mellett olvassák, tehát az elhunyt teste jelen kell legyen, és az is aki a számítások alapján kapcsolatban van az elhunyttal (*xolbōtoi baina*). Ekkor a szöveget

(*dāwū*), vagy piros, fehér, fekete fonalat (*utas*) elvágják. A fekete kezet a koporsóba (*aws(an)*) teszik, a fehérét a szertartás elvégzését kérő élő személy „rossz irányába” dobják el (*ōrīnxō mū jūgt xayana*), vagy el is égethetik.”

Az N. Dašnyamba, az Ürjinxajidlin kolostor apátja, asztrológus láma elmondása, és az általa követett bemutatási mód a következő: „Sokféle módon el lehet végezni a *Gar salgax* szertartását. Vannak, akik két fonalat (*utas*) váganak el, fehér takaróra (*dewsger*) íjat és nyilat (*num sum*) helyeznek el, fekete és fehér emberformát [*lūd*, tib. *glud*, azaz helyettesítő váltságfigura, *xar xūnī dūrs*, „fekete emberforma”] kötnek össze, és a *Lagbrel* szöveget [tib. *lag brel*, a „kezek elválasztásának” szövege] olvassák. Én olyan módon végzem, hogy fehér szőnyegre elhelyezek egy íjat és egy nyilat, erre fehér fonalat kötök, fekete szőnyegre pedig egy fekete színű emberformát (*xar xūnī üxlīn dūrs*, „fekete színű halott emberforma”) helyezek el, melyre fekete fonalat kötök. Ezután a fekete és a fehér fonalat összekötözöm. Ezután olvasom fel a *Lagbrel* szöveget, majd elvágom a fonalakat.”

Čonagsüren láma, a Xowd-beli Tegčinčoinxorlin (tib. *theg chen chos 'khor gling*) kolostor vezetője, asztrológus láma elmondása szerint: „A *Gar salgax* szertartásnál fekete és fehér kezet rajzolunk, kivágjuk, piros fonállal (*ulān utas*) összekötjük, majd felolvassuk a szöveget. A fekete kezet a halottal együtt temetjük el (*yawūlna, nutaglūlna*, azaz „elküldjük / eltemetjük”), a fehér kezet pedig a szertartást elvégzettető embernek abba az irányába dobjuk, ahová [a számítások szerint] dobni kell (*xyax yostoi jūgt xayax*). Közben elvágjuk a piros fonalat, így kettévágjuk [a köteléket]. Ez mágia [*dom*, „varázslat, mágia”] is és buddhista szöveg [*nom*] is egyben.”

A Samiya xīd-hez tartozó Sugar láma elmondása szerint: „A *Gar salgax* és a *Sūdal salgax* különbsége, hogy a *Sūdal salgax* esetében élőkről van szó, ha a férfi és a nő, azaz házastársak azonos asztrológiai képletűek (*sūdal*). Ennek elvégzését gyakran kérik. Ennél a szertartásnál elégetik a fonalat.” A „Kezek elválasztásának” szertartását pedig így összegezte: „Rajzolnak két kezet, felolvassák a mantrát (*tarni*), a fekete kezet a koporsóba teszik (*xaircag*, szó szerint „doboz”), a fehér kezet a szertartás felolvasása közben az a személy fogja, aki felolvastatja a szertartást, majd amikor elválasztották őket (*salgax*), akkor a megfelelő irányban elégetik.”

Molomjamc láma, a Gandan (tib. *dga' ldan*) főkolostorhoz tartozó Mamba dacan (tib. *sman pa grwa tshang*, „orvosi kolostoriskola”) asztrológus lámája a következőképpen beszélt: „A *Sūdal salgax* szertartás akkor szükséges, ha a feleség és férj azonos asztrológiai képletű (*neg sūdalt sūj baina*). A *Gar salgax* esetében a fehér kezet elégetik, a fekete kezet eltemetik, vagy a koporsóba teszik. A fonál (*utas*) olyan színű, mint az elhunyt születési jegye (*menge*, tib.

sme ba, „anyajegy, jósjel”),⁵⁸ vagy három színű, mint az élő személy születési jegye, és az elhunyt születési jegye.⁵⁹ Ezután elégetik [a fehér kezét]. Nálunk a kolostorban is végzik ezt.”

A fenti interjúrészetek kiegészítésre még egy rövid leírást is közreadnék itt, melyben az Ürjinxajidin xīd asztrológus lámája (*jurxaič*), D. Ūganbayar foglalja össze a „Kezek elválasztása” szertartást: „Arról, amikor az élő és az elhunyt keze „össze van kapaszkodva” (*gar barildsan*), vagy azonos az asztrológiai képletük (*sūdal negdsen*): ha az elhunyt családtagjai, közeli rokonai (*ar gerinxen*), hátrahagyottjai (*üldegsed, üldegčid*) közül valakinek és magának az elhunytnak az asztrológiai képletének (*sūsan sūdal*) az uralkodó jegyei (*erxšesen menge*, „uralkodó, hatással levő, befolyásoló jegy”) egybeesnek, arról azt mondják, hogy az élőnek és a holtak, kettejüknek keze össze van kapaszkodva (*gar barildsan baina*). Ilyenkor a *Lagbral joitow* [tib. *lag brel bcos thabs*, „az összekapaszkodó kezek gyógyító módszere”] című szöveget kell felolvasztatni, így a „Kezek elválasztása” (*gar salgax*) szertartást végzik el. Ha az élő és az elhunyt asztrológiai képletei egybeesnek (*sūdal dawxcaj baina*), akkor az „asztrológiai képletek elválasztása” (*sūdal salgax*) szertartást kell elvégeztetni”.⁶⁰

A fenti interjúrészetek tükrében újra megerősíthetjük, hogy ma általában igen egyszerű módon, sokszor helyettesítő bábú használata nélkül, pusztán a fekete és fehér kéz rajzának használatával, és az azt összekötő fonál elvágásával végzik el a szertartást, bár néhányan használnak helyettesítő bábút, sőt íjat és nyilat is. Bár jónéhány interjúrészlettel, és két nagyon hasonló szöveggel rendelkezünk, egyikről több helyen, több adatközlőtől is hallottuk, hogy azt a szöveget használják, ebből még nagy következtetéseket így sem tudunk levonni, ahhoz konkrétan ehhez a szertartáshoz kapcsolódóan kellett volna célzott kutatást végezni, sokkal több adatközlő elmondására alapozva vizsgálni magát a szertartást, melyre a tágabb témával, egyszerre sokféle szöveggel foglalkozó kutatás keretében nem nyílt mód. Mégis, reményeink szerint ez az itt közreadott apró adalék is értékes kiegészítésként szolgálhat Sárközi Alice kapcsolódó munkásságának vonatkozó részéhez.

⁵⁸ A *menge* szóra ugyancsak jobb híján használok a „születési jegy, jegy” fordítást. Ez szintén a tibeti-mongol asztrológiának egy annak tanulmányozásában történő elmerülés nélkül értelmezhetetlen fogalma. A 9 *menge* a következő: 9 piros, 8 fehér, 7 piros, 6 fehér, 5 sárga, 4 zöld, 3 sárga, 2 fekete, 1 fehér. Mindezeket továbbmenően létezik *törsön menge*, „született jegy”, *būsan menge*, „leszállt jegy”, valamint *erxšesen menge*, „uralkodó jegy” is. A lényeg értelmezéséhez azt hiszem az „asztrológia jegy” fordítás elegendő.

⁵⁹ Sajnos kimaradt az interjúból, hogy a harmadik szín minek felel meg.

⁶⁰ <http://www.jod.mn/news/555>

Irodalom

- Humphrey, Caroline: Rituals of Death as a Context for Understanding Personal Property in Socialist Mongolia. *The Journal of the Royal Anthropological Institute* 8. (Mar. 2002) 1, pp. 65–87. <http://innerasiaresearch.org/CHsite/pdfs/Humphrey-JRAI2002.pdf> (utolsó megtekintés: 2014. január 12.)
- Sárközi, Alice: A Mongolian Text of Exorcism. In: Hoppál Mihály (szerk.): *Shamanism in Eurasia. Part 2. IV. Myth and Language in Culture*. Herodot, Göttingen 1984, pp. 325–343.
- Sárközi, Alice: A Text of Popular Religious Belief „Cutting off the Lasso”, *Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hung.* XXXIX. (1985) 1, pp. 39–44.
- Sárközi, Alice: A Bon Funeral Rite in Lamaist Mongolia. In: Heissig W. – Klimkeit H. J. (szerk.): *Synkretizmus in den Religionen Zentralasiens*. Otto Harrassowitz, Wiesbaden 1987, pp. 119–135.
- Sárközi, Alice: Symbolism in Exorcizing the Evil Spirits. In: Sagaster, K. – Eimer, H. (szerk.): *Religious and Lay Symbolism in the Altaic World and Other Papers*. Proceedings of the 27th Meeting of the Permanent International Altaistic Conference, Walberberg, Federal Republic of Germany June 12th to 17th, 1984. Otto Harrassowitz, Wiesbaden 1989, pp. 314–323.
- Sárközi Alice: Egy mongol halotti szertartás kézikönyve. *Keletkutatás* (1993) ősz, pp. 140–147.
- Sárközi, Alice: Cutting off the black noose of a fiend: A Healing Method of Mongolian Shamanism. In: Kaplan, E. H. (szerk.). *Opuscula Altaica. Essays presented in Honor of Henry Schwarz*, Western Washington University 1994, pp. 532–544.
- Sárközi Alice: Halottkultusz, őstisztelet. In: Birtalan Ágnes (szerk.): *Őseink Nyomában Belső-Ázsiában. Tanulmányok a mongol népi hiedelemvilágról*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest 1996, pp. 91–118.
- Sárközi, Alice: The Rope: Symbolical Bondage in Mongolian Shamanism. In: Stary, G. (szerk.): *Proceedings of the 38th Permanent International Altaistic Conference (PIAC)*, Kawasaki, Japan: August 7–12, 1995. Harrassowitz Verlag, Wiesbaden 1996, pp. 311–317.
- Sárközi, Alice: Abode of the soul of humans, animals and objects in mongolian folk belief. *Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hung.* 61 (2008) 4, pp. 467–475.
- Sárközi, Alice – Sazykin, Alexey G.: *Calling the Soul of the Dead*. Silk Road Studies IX. Brepols Publishers n.v., Turnhout, Belgium 2004.

- Soronjonbold B. – Pürewsüx U. (szerk.): *Eldew jasal I. / gzhan phan la nye bar mkho ba'i sku rim sna tshogs* [Különféle bajelhárító szertartási szövegek I. / Fontos bajelhárító szertartások mások hasznára], Ulānbātar 2015.
- Soronjonbold B. – Pürewsüx U. (szerk.): *Eldew jasal II. / gzhan phan la nye bar mgo ba'i sku rim sna tsogs deb gnyis pa* [Különféle bajelhárító szertartási szövegek I. / Fontos bajelhárító szertartások mások hasznára, 2. kötet], Ulānbātar 2017.

Tibeti szövegek

- gson gshin lag brel bzhugs so*. In: Soronjonbold B. – Pürewsüx U. (szerk.): *Eldew jasal I. / gzhan phan la nye bar mkho ba'i sku rim sna tshogs* [Különféle bajelhárító szertartási szövegek I. / Fontos bajelhárító szertartások mások hasznára], Ulānbātor 2015, p. 672. (a 11. szöveg a 17 darab, teteméssel, haláleset utáni teendőkkel kapcsolatos szöveget tartalmazó 8. fejezetben, melynek címe *tshe phyi ma'i las sbyang gi skor* [a következő születést megtisztító [szövegek] csoportja])
cím nélküli kézirat, a *gson gshin lag brel* szertartás szövege, 1 folio, Mā lam A. Erdenebat láma által a szerző rendelkezésére bocsátva

Internetes források

- <http://www.jod.mn/news/555> (Az Ürjinxajidlin kolostor weboldala, utolsó megtekintés: 2017. 11. 03.)
- <https://www.facebook.com/Samyakhiid?fref=ts> (A Samiya kolostor facebook oldala, utolsó megtekintés: 2017. 11. 03.)